วงประโคมแบบปัญจวาทยะประเทศไทย[1]

Thai Panchavadya Music Ensemble

เกษร เอมโอด[2]
Kason Amod[3]
สุรพล เนสุสินธุ์[4]
Surapon Nesusin[5]
ประทีป นักปี่[6]
Prateep Nakpee[7]

(Received: December 7, 2018; Revised: April 1, 2019; Accepted: May 16, 2019)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่อง วงประโคมแบบปัญจวาทยะประเทศไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาวงประโคมแบบปัญจวาทยะประเทศไทย โดยใช้ทฤษฎีประวัติศาสตร์เฉพาะกรณีของฟรานซ์ โบแอส เป็นกระบวนการที่ใช้ในการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูล นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงพรรณนาเชื่อมโยงเพื่อหาประวัติความเป็นมา

วงประโคมแบบปัญจวาทยะประเทศไทยเป็นวงดนตรีที่ประกอบด้วยปี่และกลองเป็นหลัก โดยได้รับรูปแบบมาจากวงปัญจวาทยะในรัฐเกรละทางตอนใต้ของอินเดีย วงปัญจวาทยะของอินเดียได้แพร่กระจายมายังภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้พร้อมการเผยแผ่ศาสนา สำหรับประเทศไทยได้รับรูปแบบวงปัญจวาทยะจากศาสนาพราหมณ์ ฮินดู ผ่านมาทางอาณาจักรฟูนัน อาณาจักรทวารวดี อาณาจักรศรีวิชัย ส่วนรูปแบบวงปัญจวาทยะตามแบบลัทธิเถรวาทของศาสนาพุทธรับจากอาณาจักรตามพรลิงค์ และรับวงปัญจวาทยะตามแบบลัทธิมหายานของศาสนาพุทธจากอาณาจักรศรีวิชัย โดยเข้ามามีบทบาทต่อสังคมไทยในด้านการเมืองการปกครองและพิธีกรรมทางศาสนา มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบวงปัญจวาทยะไปตามท้องถิ่น

คำสำคัญ: วงปัญจวาทยะ วงปัญจวาทยะประเทศไทย ประวัติความเป็นมา

---

[1] บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “วงประโคมแบบปัญจวาทยะในประเทศไทย” ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น พ.ศ. 2561

This article is a of Thesis named “Panchavadya Music in Thailand, ”Ph.D. in Department Khon Kaen University 2018

[2] ครูชำนาญการพิเศษ ภาควิชาดุริยางคศิลป์ วิทยาลัยนาฏศิลปสุโขทัย สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

[3] Teacher, Senior Professional Level, Music Department, Sukhothai College of Dramatic Arts, Bunditpatanasilpa Institute.

[4] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาดนตรีและการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น (อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก)

[5] Assistant Professor Dr., Faculty of Fine and Applied Arts, Khon Kaen University (Main advisor)

[6] รองศาสตราจารย์ ภาควิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร (อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม)

[7] Associate Professor, Music Department, Faculty of Humanities, Naresuan University (Co-advisor)

Abstract

This research “Thai Panchavadya Music Ensemble” aim to study the history of Thai Panchavadya Music Ensemble by using the specifically case of historical theory of France Boas to process how to study and to gather the information. And then use descriptive analysis the information link to find the history

Thai Panchavadya Music Ensemble, the main instruments consist of Pee and Klong which received form from Panchavadya Music Ensemble in Kerela state, the south of India. Panchavadya Music Ensemble of India spread to South East Asia Region with the religion. For Thailand, this music ensemble come with Brahminical and Hindu Religion. They passed from Funan, Dvaravati and Srivijaya Kingdom. Form of Panchavadya Music Ensemble style Theravada Cult of Buddhism received influence from Blessings Link Kingdom and style Mahayana Sect from Srivijaya kingdom. All of them has roles in Thai society in politics and religion ceremonies. They modify the styles of the music ensemble up to the localized

Keyword: Panchavadya Ensemble, Thai Panchavadya Music Ensemble, History

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม และมีการรับอารยธรรมภายนอกมาผสมผสานกับวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ไม่ขัดกับวิถีชีวิตและเป็นประโยชน์กับตนเองโดยเฉพาะการรับอารยธรรมอินเดียซึ่งเป็นอารยธรรมที่มีบทบาทกับประเทศไทยในด้านการเมืองการปกครอง สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม ภาษาและวรรณคดี ล้วนแต่เป็นอารยธรรมที่เข้ามามีบทบาทสืบเนื่องจากศาสนาพราหมณ์ ฮินดูและศาสนาพุทธ

ประเทศไทยรับศาสนาพราหมณ์ฮินดูจากอินเดียโดยผ่านทางอาณาจักรฟูนัน และรับศาสนาพุทธนิกายเถรวาทจากอินเดียผ่านทางประเทศศรีลังกา มายังอาณาจักรตามพรลิงค์ และรับนิกายมหายานผ่านทางอาณาจักรทวารวดี พร้อมรับเอาคติความเชื่อ ธรรมเนียมปฏิบัติ พิธีกรรม และดนตรีที่มีความเกี่ยวข้องกับศาสนา (กรมการศาสนา, 2558)

ดนตรีที่เข้ามากับศาสนาที่ไทยได้รับมาจากอินเดียนั้นจะเป็นวงประโคมเพื่อบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งชมพูทวีปหรืออินเดียเรียกว่า ปัญจวาทยะ วงดนตรีที่ประกอบด้วยเครื่องดนตรี 5 อย่าง เป็นดนตรีในศาสนสถาน (Temple Music) ที่พัฒนาขึ้นในรัฐเกรละ (Kerala) ทางอินเดียใต้ เครื่องดนตรี 5 อย่างประกอบด้วยเครื่องเคาะตี 4 คือ กลอง 3 ได้แก่ กลองทรงนาฬิกาทราย ใช้มือตี (Timila), กลองสองหน้าทรงกระบอก (Maddalam), กลองขนาดเล็กสองหน้าทรงนาฬิกาทรายใช้ไม้ตี (Idakka), ฉาบ (Ilathalam) และเครื่องเป่า 1 คือ แตรงอน (Kombu) อุษาคเนย์รับรูปแบบวงประโคมนี้มาจากอินเดียตั้งแต่ราว พ.ศ. 1000 ที่แพร่มาพร้อมศาสนาพราหมณ์พุทธ แล้วใช้งานศาสนา การเมือง สืบมาในรัฐสมัยหลัง ๆ (เจนจิรา เบญจพงศ์, 2555)

รูปแบบวงปัญจวาทยะของอินเดียประกอบด้วยเครื่องเป่าและเครื่องตี ซึ่งในประเทศไทยเรียกวงดนตรีที่ประกอบด้วยเครื่องเป่าและเครื่องตีนี้ว่า วงปี่กลอง โดยมีรูปลักษณ์ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ คือ เป็นปี่ที่มีลำโพงและกลองต้องเป็นกลองทรงกระบอกประเภทที่หุ้มหน้าด้วยหนังทั้งสองด้าน โยงเร่งเสียงด้วยหนัง ใช้มือตีด้านหนึ่ง และใช้ไม้ตีด้านหนึ่ง ในประเทศไทยพบว่ามีวงปี่กลองที่มีลักษณะการประสมวงและรูปลักษณ์ของเครื่องดนตรีแบบวงปัญจวาทยะของอินเดียกระจัดกระจายอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย มีการประสมวงและใช้เครื่องดนตรีที่มีชื่อเรียกแตกต่างกันไป แต่รูปแบบการประสมวงยังคง

ความเป็นวงดนตรีประเภทปี่กลอง ได้แก่ วงมังคละ วงกลองชุม วงตุ๊บเก่ง วงกาหลอ วงปี่ไฉนกลองชนะ วงปี่ชวากลองชนะ วงปี่ชวากลองแขก และวงบัวลอย ซึ่งเป็นวงดนตรีที่นำมาใช้ในพิธีทางศาสนาพราหมณ์ฮินดู และศาสนาพุทธ ทั้งพิธีหลวงและพิธีราษฎร์

วงประโคมแบบปัญจวาทยะประเทศไทยนั้น ซึ่งได้แก่ วงมังคละ วงกลองชุม วงตุ๊บเก่ง วงกาหลอ วงปี่ไฉนกลองชนะ วงปี่ชวากลองชนะ วงปี่ชวากลองแขก และวงบัวลอย เป็นที่รู้จักเฉพาะผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการบรรเลงวงเหล่านี้เท่านั้น อีกทั้งหน่วยงานทางการศึกษาที่จัดการศึกษาด้านดุริยางคศิลป์ ไม่ได้จัดให้มีการเรียนการสอนในศาสตร์แขนงนี้ จึงมีผู้ที่ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นองค์ความรู้ไม่มากเท่าที่ควร โดยเฉพาะด้านประวัติความเป็นมาที่มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกัน ผู้วิจัยได้เล็งเห็นความสำคัญของศาสตร์แขนงนี้ จึงทำการศึกษาประวัติความเป็นมาวงประโคมแบบปัญจวาทยะประเทศไทยซึ่งจะเป็นแนวทางให้แก่ผู้ที่สนใจได้ศึกษาค้นคว้าต่อไป

วัตถุประสงค์

ศึกษาประวัติความเป็นมาวงประโคมแบบปัญจวาทยะประเทศไทย

วิธีการวิจัย

บทความวิจัยเรื่อง วงประโคมแบบปัญจวาทยะประเทศไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาวงประโคมแบบปัญจวาทยะประเทศไทย ประกอบด้วย วงมังคละ วงกลองชุม วงตุ๊บเก่ง วงกาหลอ วงปี่ไฉนกลองชนะ วงปี่ชวากลองชนะ วงปี่ชวากลองแขก และวงบัวลอย ซึ่งผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารประเภทต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับงานวิจัยเรื่องวงประโคมแบบปัญจวาทยะประเทศไทย ได้แก่ ข้อมูลในหลักศิลาจารึก ภาพสลัก ภาพปูนปั้น ภาพจิตรกรรมฝาผนัง พระไตรปิฎก พงศาวดาร วรรณกรรม วรรณคดี ตำนาน คำบอกเล่า เอกสาร ตำรา หนังสือ งานวิจัย ผลงานวิชาการ วารสาร สิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ รวมทั้งเว็บไซต์และสื่อสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ โดยนำมาศึกษาในเรื่องประวัติความเป็นมาของวงประโคมแบบปัญจวาทยะประเทศอินเดีย วงประโคมแบบปัญจวาทยะประเทศไทย การแพร่กระจายของศาสนาและบทบาทหน้าที่ของวงประโคมแบบปัญจวาทยะประเทศไทย ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา โดยการประมวลข้อมูลจากข้อมูลในหลักศิลาจารึก ภาพสลัก ภาพปูนปั้น ภาพจิตรกรรมฝาผนัง พระไตรปิฎก พงศาวดาร วรรณกรรม วรรณคดี ตำนาน คำบอกเล่า เอกสาร ตำรา หนังสือ งานวิจัย ผลงานวิชาการ วารสาร สิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ รวมทั้งเว็บไซต์และสื่อสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ นำมาเชื่อมโยงเพื่อหาประวัติความเป็นมาของวงประโคมแบบปัญจวาทยะประเทศไทย โดยการใช้ทฤษฎีประวัติศาสตร์เฉพาะกรณีของฟรานซ์ โบแอส (ยศ สันตสมบัติ, 2556) มาเป็นกระบวนการที่ใช้ในการศึกษา

ผลการวิจัย

วงประโคมแบบปัญจวาทยะประเทศไทย เป็นวงดนตรีที่ประกอบด้วยเครื่องดนตรีประเภทเป่าและประเภทตี ได้แก่ วงปี่กลอง ที่ใช้ในพิธีของศาสนาพราหมณ์ฮินดู และศาสนาพุทธ ทั้งพิธีหลวงและพิธีราษฎร์ โดยมีลักษณะเฉพาะในเรื่องรูปลักษณ์ของปี่จะเป็นปี่ที่มีลำโพง และกลองจะเป็นกลองที่ขึ้นหน้าด้วยสายโยงเร่งเสียง หน้าหนึ่งใช้มือตี อีกหน้าหนึ่งใช้ไม้ตี ในประเทศไทยมีวงประโคมที่มีรูปแบบ ๆ วงปัญจวาทยะของประเทศอินเดียอยู่หลายวงทั่วทุกภูมิภาค ได้แก่ วงมังคละ วงกลองชุม วงตุ๊บเก่ง วงกาหลอ วงปี่ไฉน กลองชนะ ปี่ชวากลองชนะ วงปี่ชวากลองแขก และวงบัวลอย

วงมังคละ

วงกลองชุม

วงตุ๊บเก่ง

วงกาหลอ

วงปี่ไฉนกลองชนะ

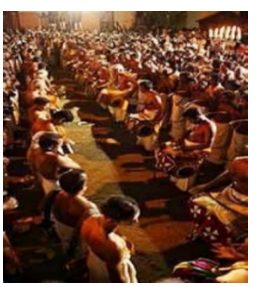

วงปี่ชวากลองชนะ

วงปี่ชวากลองแขก

วงบัวลอย

ภาพที่ 1 วงประโคมแบบปัญจวาทยะประเทศไทย

วงปัญจวาทยะหรือวงปัญจวาทยัม หรือวงปัญจวาดียัมของประเทศอินเดีย เป็นการแสดงดนตรีพื้นเมืองดั้งเดิมประเภทเคาะตีเป่าของรัฐเกรละ การแสดงปัญจวาดียัมเป็นวงดนตรีเฉพาะที่สามารถพบได้ในรัฐเกรละ เป็นวงดนตรีที่มีเครื่องดนตรี 5 ชนิด ประกอบด้วยเครื่องเป่าซันกู กลองไทมิลา กลองมันดาลัม เครื่องเป่าคอมพูและฆ้องอิลลาทาลัม

ภาพที่ 2 การแสดงหรือวงปัญจวาทยัม

ภาพที่ 3 ผู้เล่นกลองไทมีลาและกลองมันดาลัม

ที่มา : Mahitha Varma (2013)

วงปัญจวาทยะหรือวงปัญจวาทยัม นั้นไม่สามารถบอกช่วงเวลาของการกำเนิดและการพัฒนาของการแสดงได้ แต่สามารถกล่าวได้ว่า วงปัญจวาทยะหรือวงปัญจวาทยัมนั้นแต่เดิมเป็นวงดนตรีในขบวนพิธีหลวงของกษัตริย์ ซึ่งต่อมาวงปัญจวาทยัมได้ถูกนำมาใช้แสดงในงานพิธีกรรมทางศาสนาและเทศกาลทั่วไป โดยมีข้อแตกต่างในขั้นตอนการเล่นทั้งนี้ขึ้นอยู่กับขนาดพื้นที่แสดง สถานที่แสดง สำหรับวงปัญจวาทยัมมี 2 ประเภทคือไครยันกา ปัญจวาทยัมและซีแวนกา ปัญจวาทยัม ซึ่งการแสดงแบบซีแวนกา ปัญจวาทยัมเป็นที่นิยมมากกว่าไครยันกา ปัญจวาทยัม จึงถูกนำมาแสดงในเทศกาลต่าง ๆ ของวัด การแสดงปัญจวาทยัมขยายการแสดงมากขึ้น จึงได้เพิ่มการแสดงสู่ชุมชนทั่วไป เช่น แสดงร่วมในขบวนแห่ เป็นต้น สำหรับวงปัญจวาทยัมนั้นเป็นวงดนตรีที่ประกอบด้วยเครื่องดนตรีประเภทปี่และกลอง โดยใช้ประกอบพิธีกรรมของศาสนาพราหมณ์ ฮินดู เครื่องดนตรีก็มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ โดยเฉพาะกลองมันดาลัม และคอมพู ซึ่งมีการกล่าวถึงในวรรณกรรมเรื่อง มหาภารตะ

ซันกู (Sankhu หรือ Sankh)

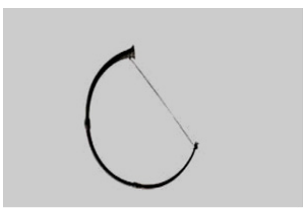
กลองไทมีลา (Timila)

กลองไอไดคา (Idakka)

กลองมันดาลัม (Madhalam)

คอมพู (Kompu)

อิลลาทาลัม (Ilathalam)

ภาพที่ 4 เครื่องดนตรีวงวงปัญจวาทยะหรือวงปัญจวาทยัม
ที่มา : Mahitha Varma (2013)

วงปัญจวาทยะของอินเดียได้แพร่กระจายไปทั่วภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยการเข้ามาติดต่อค้าขายและเผยแผ่ศาสนาของอินเดียทั้งทางบกและทางน้ำ ทางบกเข้าทางบริเวณอ่าวเมาะตะมะ ประเทศพม่า เดินเท้าต่อไปยังกัมพูชา และจามปา ส่วนทางน้ำที่บริเวณช่องแคบซุนดาเพื่อเดินทางไปยังเกาะสุมาตรา ทำให้อารยธรรมของอินเดียเข้ามาสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เกิดการผสมผสานระหว่างอารยธรรมอินเดียกับอารยธรรมดั้งเดิม ปรากฏหลักฐานให้เห็นเป็นรูปสลักหินต่าง ๆ เช่น หลักศิลาจารึกสมัยสุโขทัย ภาพสลักนูนปราสาทหินนครวัด นครธม ภาพสลักนูนที่จาม ภาพปูนปั้นเครื่องดนตรีปี่กลองข้างบันไดทางขึ้นพระบรมธาตุ วัดมหาธาตุนครศรีธรรมราช เป็นต้น

ภาพที่ 5 ภาพสลักนูนคนตีกลองที่นครวัด ประเทศกัมพูชา

ภาพที่ 5 ภาพสลักนูนคนตีกลองที่นครวัด ประเทศกัมพูชา

ภาพที่ 7 ภาพกลอง ปี่ และฉาบ ที่พิพิธภัณฑ์จาม ประเทศเวียดนาม

ภาพที่ 8 ภาพเครื่องดนตรีปี่กลองข้างบันไดทางขึ้นพระบรมธาตุ วัดมหาธาตุนครศรีธรรมราช

จากการติดต่อค้าขายและเผยแผ่ศาสนาของอินเดียทั้งทางบกและทางน้ำทำให้ศาสนาพราหมณ์ฮินดูและศาสนาพุทธ เข้ามาสู่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีเส้นทางการแพร่กระจายเข้าสู่ประเทศไทย ซึ่งศาสนาพราหมณ์ ฮินดูเข้าสู่ประเทศไทยเมื่อหลายพันปีมาแล้ว แผ่ขยายเข้าสู่ประเทศไทย 3 ทาง ได้แก่

1. ทางภาคกลางตอนบน ภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในช่วงราวพุทธศตวรรษที่ 6 โดยรับผ่านมาทางเขมรซึ่งเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรฟูนัน อารยธรรมขอมเป็นอารยธรรมที่มีอิทธิพลต่อดินแดนสุวรรณภูมิมากที่สุด และเข้ามามีอิทธิพลต่อระบบกษัตริย์ในด้านต่าง ๆ ดังเช่น ขอมได้รับเอาศาสนาพราหมณ์ ฮินดูลัทธิไศวนิกายมาจากอินเดีย ซึ่งลัทธิไศวนิกายเป็นลัทธินิกายที่นับถือพระศิวะเป็นพระเป็นเจ้า ประเทศไทยได้รับอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ฮินดู โดยเฉพาะระบบการปกครองแบบกษัตริย์

ศาสนาพราหมณ์ ฮินดูจะมีความเชื่อเรื่องอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่นับถือ จึงมีการสวดเพื่อบูชาเทพเจ้าศาสนาพราหมณ์ ฮินดูมีระบบวรรณะจึงมีการยกย่องผู้นำชุมชนว่ามีความสำคัญกว่าคนอื่น ระบบนี้เองจึงทำให้ผู้นำชุมชนเปลี่ยนสถานะเป็นกษัตริย์ผู้มีความศักดิ์สิทธิ์ กษัตริย์เป็นศูนย์กลางของการปกครองมีความศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อของศาสนา และใช้อำนาจนี้เองขยายอำนาจออกไปสู่อาณาจักรต่าง ๆ เพื่อให้อาณาจักรของตนเองมีความมั่นคง มีเสถียรภาพ มีอำนาจเหนืออาณาจักรอื่น ๆ

เมื่อมีระบบกษัตริย์จึงมีการรับเอาคำราชาศัพท์มาใช้กับพระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ และพระสงฆ์ ตลอดจนรับเอาตัวอักษรขอม ตลอดจนภาษาบาลี สันสกฤต มาใช้เขียนจารึก คัมภีร์ คำสอนทางศาสนา ปรากฏพิธีกรรมของศาสนาพราหมณ์ในสถาบันพระมหากษัตริย์ เช่น พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระราชพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ พระราชพิธีตรียัมปวาย-ตรีปวาย เป็นต้น

2. ทางภาคกลางตอนล่าง และภาคตะวันตก ได้รับอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ฮินดูผ่านอาณาจักรทวารวดี ราวพุทธศตวรรษที่ 12-16 มีเมืองนครปฐมเป็นศูนย์กลาง โดยรับเอาศาสนาพราหมณ์ มาจากอินเดียโดยตรง ด้วยมีคณะพราหมณ์จากอินเดียเดินทางมาพร้อมกับพระโสณเถระกับพระอุตตรเถระ ซึ่งเป็นศาสนทูตของพระเจ้าอโศกมหาราชเข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในราว พ.ศ. 330 (พุทธศตวรรษที่ 4) สำหรับร่องรอยศาสนาพราหมณ์ที่ปรากฏในอาณาจักรทวารวดี ได้แก่ เทวสถาน เทวรูป พระเป็นเจ้าต่าง ๆ ดังปรากฏในบริเวณจังหวัดในภาคตะวันตกและภาคกลาง เช่น จังหวัดนครปฐม ราชบุรี เพชรบุรี และกาญจนบุรี อาณาจักรทวารวดีจะปรากฏร่องรอยทางพุทธศาสนามากกว่าศาสนาพราหมณ์ ฮินดู

3. ทางภาคใต้ของไทย ได้รับอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ ฮินดูในสมัยอาณาจักรศรีวิชัย ราวพุทธศตวรรษที่ 14-16 โดยมีพราหมณ์เดินทางมากับพ่อค้าชาวอินเดียที่มาค้าขายบริเวณเมืองท่าต่าง ๆ ทางภาคใต้

ซึ่งพบหลักฐานทางโบราณคดีอันเกี่ยวเนื่องกับศาสนาพราหมณ์ในที่ต่าง ๆ เช่น ที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช ปัตตานี พังงา พัทลุง และสงขลา

สำหรับศาสนาพุทธนั้นได้เจริญรุ่งเรือง และได้แผ่ออกไปนอกประเทศอินเดีย ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชคือราวปลายพุทธศตวรรษที่ 3 โดยพระเจ้าอโศกมหาราชกษัตริย์แห่งราชวงศ์โมริยะได้ทรงโปรดส่งพระโสณะและพระอุตตระมายังดินแดนสุวรรณภูมิ กล่าวกันว่าคือบริเวณประเทศไทยและบริเวณประเทศพม่า แต่ปัจจุบันนักวิชาการได้พบหลักฐานทางโบราณคดีจึงสรุปว่าสุวรรณภูมิคือดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยพุทธศาสนาเผยแผ่มาในบริเวณประเทศไทยประมาณพุทธศตวรรษที่ 8-9 และมีความเจริญมั่นคงในราวพุทธศตวรรษที่ 11

ร่องรอยของความเจริญรุ่งเรืองของศาสนาพุทธในประเทศไทยปรากฏตั้งแต่สมัยทวารวดี เชื่อกันว่ามีศูนย์กลางอยู่ที่บริเวณจังหวัดนครปฐม ซึ่งในปัจจุบันยังมีข้อถกเถียงกันอยู่เรื่องศูนย์กลางของอาณาจักร เพราะมีการพบร่องรอยศิลปะในสมัยทวารวดีอยู่ในหลายพื้นที่ นอกจากนั้นยังมีการสันนิษฐานว่าอาณาจักรทวารวดีเป็นอาณาจักรของคนมอญเพราะมีประชาชนเป็นคนมอญมากกว่าคนไทย ดังที่ปรากฏจารึกภาษามอญในสถานที่ต่าง ๆ อยู่หลายแห่ง อาณาจักรทวารวดีมีการขยายอำนาจการปกครองไปทั่วบริเวณของประเทศไทยในปัจจุบันตามหลักฐานทางโบราณคดีที่พบตามแหล่งชุมชนโบราณต่าง ๆ จากจุดศูนย์กลางขยายมาทางภาคกลางและภาคตะวันตก ได้แก่ นครปฐม สุพรรณบุรี ลพบุรี ราชบุรี เพชรบุรี กาญจนบุรี ทางภาคเหนือ ได้แก่ สุโขทัย ลำพูน เพชรบูรณ์ สำหรับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ นครราชสีมา กาฬสินธุ์ ปราจีนบุรี สระแก้ว ภาคตะวันออก ได้แก่ ชลบุรี ระยอง จันทบุรี ภาคใต้ ได้แก่ นครศรีธรรมราช (ตามพรลิงค์) ปัตตานี (เมืองลังกาสุกะ)

พระพุทธศาสนาจากอินเดียได้เผยแผ่มายังอาณาจักรทวารวดีทั้งลัทธิเถรวาทและลัทธิมหายาน แต่พุทธศาสนาลัทธิเถรวาทมีบทบาทในอาณาจักรทวารวดีมากกว่า ซึ่งนักโบราณคดีสันนิษฐานว่าพุทธศาสนาลัทธิเถรวาทได้เผยแผ่มาในดินแดนสุวรรณภูมิผ่านทางศรีลังกาเพียงเส้นทางเดียวเท่านั้น เพราะศรีลังกาได้รับพระพุทธศาสนามาจากประเทศอินเดีย ตั้งแต่สมัยพระเจ้าอโศกมหาราช โดยพุทธศาสนาลัทธิเถรวาทนั้นมีจุดศูนย์กลางอยู่ที่เมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งเดิมเมืองนครศรีธรรมราชนั้นเรียกอีกชื่อหนึ่งว่าตามพรลิงค์ ซึ่งเป็นอาณาจักรที่มีอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 7–19 มีพระมหากษัตริย์พระนามว่า ศรีธรรมาโศกราชและจันทรภาณุ เป็นผู้ก่อตั้งอาณาจักร แผ่อำนาจและยึดครองศรีลังกาได้ในสมัยของกษัตริย์จันทรภาณุ โดยปกครองศรีลังกาอยู่ราว 20 ปี จากการปกครองศรีลังกาทำให้อาณาจักรตามพรลิงค์รับเอาศาสนาพุทธนิกายเถรวาทมาแทนที่ศาสนาพุทธนิกายมหายานและศาสนาพราหมณ์ฮินดู อีกทั้งนิมนต์พระสงฆ์มายังนครศรีธรรมราช และส่งพระสงฆ์ของนครศรีธรรมราชไปยังศรีลังกา อัญเชิญพระพุทธสิหิงค์มาประดิษฐานที่นครศรีธรรมราชทำให้ศาสนาพุทธนิกายเถรวาทแผ่ไปยังดินแดนแถบมลายู

พระพุทธศาสนาทั้งนิกายเถรวาทและนิกายมหายานมีความเจริญมั่นคงในดินแดนประเทศไทยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 11 โดยเฉพาะการรับเอาพุทธศาสนานิกายเถรวาทมาเป็นศาสนาประจำชาติมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ซึ่งอาณาจักรสุโขทัยเป็นอาณาจักรที่ตั้งอยู่บริเวณแม่น้ำยม สถาปนาขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 18 ได้มีการรับพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทมาจากอาณาจักรตามพรลิงค์ โดยนิมนต์พระสงฆ์จากนครศรีธรรมราชที่เดินทางมาจากศรีลังกา ซึ่งขณะนั้นนครศรีธรรมราชเป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนาลัทธิเถรวาทมาเผยแผ่ที่สุโขทัย นอกจากนั้นยังได้ส่งทูตไปศรีลังกาเพื่ออัญเชิญพระพุทธสิหิงค์มาประดิษฐานที่สุโขทัย

จากเส้นทางการแพร่กระจายของศาสนาพราหมณ์ฮินดู และศาสนาพุทธ ปรากฏร่องรอยวงดนตรีลักษณะเดียวกับวงปัญจวาทยะของอินเดียในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 ประมาณพุทธศักราช 1888 ได้ปรากฏคำว่า "ปัญจางคิกดุริย" ในวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่อง ไตรภูมิพระร่วง พระราชนิพนธ์ของพระยาลิไทย พระมหากษัตริย์องค์ที่ 5 แห่งกรุงสุโขทัย ซึ่งเนื้อหากล่าวถึงเครื่องดนตรี 5 อย่าง ประกอบด้วย อาตนะ ภีตะ คตะ นันทะ ศิริ ดังข้อความในไตรภูมิพระร่วงดังต่อไปนี้

> *"แลฝูงเทพธิดาทั้งหลายมากนักแลมีชื่อต่าง ๆ กันเทียรย่อมถือปัญจางคิกดุริยแลอันว่าปัญจางค์ดุริยนั้นมี 5 สิ่ง ๆ หนึ่งชื่อว่าอาตนะ สิ่งหนึ่งชื่อว่าภีตะ สิ่งหนึ่งชื่อว่าคตะ สิ่งหนึ่งชื่อว่านันทะ สิ่งหนึ่งชื่อว่าศิริ เทียรย่อมมีสิ่งต่าง ๆ กันเป็นดังนั้นแลทำให้ดังด้วยกันคาบเดียว ถือว่าสิ่งนั้นซ่านด้วยกันแลเป็นเพลงเสียงเป็นอันเดียวไปด้วยกันดังนั้นไซ้ ชื่อว่าปัญจางคิกดุริยนั้นทั้ง 60,0000 อัน ๆ เป็นเพื่อนปัญจางคิกดุริยนั้น หากดังเองดุจมีผู้เป่าผู้ตีแลมีเสียงซ่านด้วยกันแลไพเราะหนักหนาแลฯ"*
>
> *(พระญาลิไทย, 2554, หน้า 166-167)*

จากข้อความในไตรภูมิพระร่วงสามารถกล่าวได้ว่า ประเทศไทยมีวงดนตรีแบบวงปัญจวาทยะของอินเดีย เนื่องจากพบว่า ปัญจางคิกดุริยเป็นวงดนตรีที่ประกอบด้วยเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่าและเครื่องตี ซึ่งในหนังสือดนตรีพระธรรมวินัยเขียนโดย ธนิต อยู่โพธิ์ (2518) ได้อธิบายไว้ว่า อาตฏะ หมายถึง ดุริยะขึงหน้าเดียว วิตฏะ หมายถึงดุริยะขึงสองหน้า อาตฏวิตฏะ หมายถึง ดุริยะขึงทั้งตัว ฆนะ หมายถึง ดุริยะที่เป็นแท่งหรือท่อน สุสิระ หมายถึงดุริยะที่เป็นโพรง

วงประโคมแบบปัญจวาทยะประเทศไทยปรากฏร่องรอยว่ามีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล โดยปรากฏตำนานการเกิดวงกาหลอ ได้กล่าวถึงกำเนิดเครื่องดนตรีของวงกาหลอไว้ว่าสร้างขึ้นมาโดยพระภิกษุชื่อว่าท่านกาแก้ว ท่านการาม ท่านกาชาด และท่านกาเดิมเพื่อใช้เครื่องดนตรีเหล่านี้นำพระศพของพระพุทธเจ้า

> *"กาหลอเป็นเสียงฆ้องกลองสวรรค์ ...เมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพาน พระภิกษุทั้งสี่ได้มาประชุมพร้อมกันแล้วท่านกาเดิมได้คิดทำปี่ขึ้นมาเลาหนึ่ง ท่านการามคิดทน (ทน) ขึ้นมา ท่านกาแก้วได้คิดเพิ่มโทนขึ้นมาอีกใบหนึ่ง ส่วนท่านกาชาดคิดฆ้องขึ้นมาแล้วใช้เครื่องดนตรีเหล่านี้นำพระศพของพระพุทธเจ้า ซึ่งถือว่าเป็นการบรรเลงดนตรีกาหลอครั้งแรก"*
>
> *(วิเชียร ณ นคร และคณะ, 2521, หน้า 317-318)*

นอกจากปรากฏตำนานการเกิดวงกาหลอแล้วยังปรากฏข้อความในหลักศิลาจารึกสมัยสุโขทัยซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีเครื่องดนตรีประเภทปี่กลองในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 โดยหลักศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง พุทธศักราช 1835 หลักที่ 1 กล่าวถึงการประโคมกลองในขบวนแห่กฐิน ดังข้อความในหลักศิลาจารึกดังต่อไปนี้

> *ฝูงท่วยมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา ทรงศีลเมื่อพรรษาทุกคน เมื่อออกพรรษากรานกฐิน เดือนถึ่งจิ่งแล้ว เมื่อกรานกฐิน มีพนมเบี้ย มีพนมหมาก มีพนมดอกไม้ มีหมอนั่งหมอนโนน บริพานกฐินโอยทานแล้ปีแล้ญิบล้าน ไปสูดญ้ติกฐินถึงอรัญญิกพ้น เมื่อจักเข้ามาเวียงเรียงกันแต่อรัญญิกพ้นเท้าหัวลาน ดับงคำกลอง ด้วยเสียงพาดเสียงพิณ เสียงเลื้อนเสียงขับ ใครจักมักเล่น เล่น ใครจักมักหัว หัว ใครจักมักเลื้อน เลื้อน"*
>
> *(กรมศิลปากร, 2527, หน้า 12-13)*

ข้อความในหลักศิลาหลักที่ 1 ด้านที่ 2 นี้ พบคำว่า “ดบงคกลอง” ซึ่งหมายถึง ตีประโคมกลอง คำว่า บง แปลว่า ตี ในภาษาเขมรคำว่า ดง หมายถึง ตี บงคฺ คล้ายคำปุรดฺ ในภาษาเขมร แปลว่า ประโคม

นอกจากนั้นยังปรากฏหลักฐานจากหลักศิลาจารึกวัดพระยืน พ.ศ. 1913 เป็นหลักศิลาจารึกซึ่งพบที่วัดพระยืน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ตรงกับสมัยพระมหาธรรมราชาที่ 2 พระมหากษัตริย์องค์ที่ 7 แห่งราชวงศ์พระร่วง ครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. 1911–1942 ซึ่งพระองค์ทรงส่งพระมหาสุมนเถระไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่อาณาจักรล้านนา ตามคำขอของพญาธรรมิกราช เมื่อพระมหาสุมนเถระมาถึงก็มีการจัดการต้อนรับดังข้อความในหลักศิลาจารึกวัดพระยืน ด้านที่ 1 ดังต่อไปนี้

> *“เมื่อท่านเป็นเจ้ามานั้นในปีระกาเดือนเจียง วันศุกร์ วันท่านเป็นเจ้าจักเถิง วันนั้น ตนท่านพญาธรรมมิกราชบริพาร ด้วยฝูงราช โยธามหาชนพลลูกเจ้าขุนมนตรีทั้งหลาย ยายกัน ให้ถือกระทงข้าวตอกดอกไม้ไต้เทียน ตีพาทย์ดังพิณฆ้องกลองปี่สรไน พิสเนญชัย ทะเทียด กาหล แตรสังข์มาน กังสดาล มรทงค์ ดงเดือด เสียงเลิศ เสียงก้อง อีกทั้งคนร้อง โห่อื้ออึงดาสะท้านทั่วทั้งนครหิริภุญชัยแล”*
>
> *(กรมศิลปากร, 2527, หน้า 92-96)*

จากข้อความในหลักศิลาจารึกวัดพระยืน ปรากฏคำที่แสดงถึงเครื่องดนตรีประเภทปี่และกลอง ได้แก่ ปี่สรไน ซึ่งหมายถึงปี่ไฉน พิสเนญชัย หมายถึงเขาควายที่ใช้เป่า ทะเทียด หรือ สรเทียด ซึ่งตรงกับคำมคธได้แก่คำว่า ทินฺทิม แปลว่า กลองสองหน้าที่ใช้ไม้ตีข้างหนึ่ง และใช้มือตีข้างหนึ่ง กาหล หมายถึง แตรงอน และมรทงค์ หมายถึงตะโพน

หลักฐานในสมัยสุโขทัยไม่ปรากฏชื่อกลอง จะปรากฏแค่เพียงลักษณะของกลองที่เป็นกลอง สองหน้าที่ใช้ไม้ตีข้างหนึ่งและใช้มือตีข้างหนึ่ง มีบทบาทหน้าที่ใช้ประโคมในกิจกรรมทางพุทธศาสนา สำหรับกลองในวงประโคมแบบปัญจวาทยะประเทศไทยไม่ว่าจะเป็นกลองยืนและกลองหลอนวงมังคละ กลองชุมกลองออกและกลองยืนวงตุ๊บเก่ง กลองทนวงกาหลอ กลองชนะ กลองมลายู ล้วนเป็นกลองสองหน้าที่ใช้ไม้ตีข้างหนึ่ง และใช้มือตีข้างหนึ่ง ยกเว้นแต่เพียงกลองแขกเท่านั้นที่ใช้มือตีทั้งสองด้าน

ภาพที่ 9 กลองยืน กลองหลอน (วงมังคละ)

ภาพที่ 10 กลองชุมหรือกลองจุม (วงกลองจุม)

ภาพที่ 11 กลองออกและกลองยืน (วงตุ๊บเก่ง)

ภาพที่ 12 กลองทน (วงกาหลอ)

ภาพที่ 13 กลองชนะ(วงปี่ไฉน กลองชนะและวงปี่ชวากลองชนะ)

ภาพที่ 14 กลองแขก (วงปี่ชวากลองแขก)

ภาพที่ 15 กลองมลายู (วงบัวลอย)

วงประโคมแบบปัญจวาทยะประเทศไทยเริ่มปรากฏหลักฐานชัดเจนในสมัยอยุธยา ทั้งกลองชนะ กลองแขก และกลองมลายู

บทบาทหน้าที่ของกลองชนะในหนังสือพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) พบว่ากลองชนะใช้ประโคมในการตรวจกองทัพ เพื่อเตรียมความพร้อมไว้สำหรับการสงคราม ในสมัยต่อมากลองชนะใช้เป็นเครื่องอิสริยยศประโคมในกระบวนพยุหยาตราและใช้ประโคมพระบรมศพ พระศพ และศพ ซึ่งมีการกำหนดจำนวนและชนิดของกลองและจำนวนกลองตามฐานันดรศักดิ์ ปรากฏอยู่ในหนังสือคำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม ดังต่อไปนี้

> *"เครื่องราชอิสริยยศ สำหรับพระบรมศพพระเจ้าแผ่นดิน และสำหรับพระราชทานในการพระศพพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการฝ่ายหน้า ฝ่ายใน ที่มีความชอบ และตามตำแหน่งยศ และพระสงฆ์ที่มีฐานันดรสมณศักดิ์ ได้รับพระราชทานนิตยภัตร... เครื่องประโคมมีสังข์แตรงอน แตรลำโพง มโหระทึก กลองชนะทอง 50 กลองชนะเลิศ 50 กลองแดง 100 จ่าปี่ จ่ากลอง ฆ้องไชย ประโคมที่ว่านี้แต่เฉพาะพระบรมศพพระเจ้าแผ่นดินอย่างนี้เท่านั้น"*
>
> *(สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2553, หน้า 28)*

กลองชนะเป็นกลองที่จะต้องใช้คู่กับปี่ไฉนและปี่ชวา ในหลักฐานต่าง ๆ มักกล่าวถึงกลองชนะไว้อย่างชัดเจน แต่คำว่าปี่ไม่ได้ระบุไว้ว่าเป็นปี่อะไร แต่เมื่อพิจารณาจากหลักฐานที่ปรากฏปี่ไฉนจะมีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย สำหรับปี่ชวาปรากฏหลักฐานว่ามีในช่วงสมัยอยุธยาตอนต้น จากวรรณคดีเรื่องลิลิตยวนพ่าย ทำให้ทราบได้ว่าปี่ชวามีมาตั้งแต่สมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 พระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 10 แห่งอาณาจักรอยุธยา ประมาณ พ.ศ. 2034 – 2072

"เรานำเอาปี่ชวามาใช้แต่เมื่อไรไม่อาจทราบได้ แต่คงนำมาใช้คราวเดียวกับกลองแขกและเมื่อสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้นนั้น ปรากฏว่าเรามีปี่ชวาใช้ในกระบวนพยุหยาตราเสด็จพระราชดำเนินแล้ว เช่นมีกล่าวใน "ลิลิตยวนพ่าย" ว่า

สรวญศรัพทคฤโหษฆ้อง กลองไชย

ทุมพ่างแตรสังข์ ชวา ปี่ห้อ

ซึ่งหมายถึงปี่ชวา และปี่ห้อ หรือปี่อ้อ ปี่ชวาใช้คู่กับกลองแขก (ชวา)...ทั้งนำไปเป่าในกระบวนแห่ ซึ่ง "จ่าปี่" เป่านำกลองชนะในกระบวนพยุหยาตราด้วย

(ธนิต อยู่โพธิ์, 2523, หน้า 67)

แต่เดิมเราอาจใช้ปี่ไฉนในทุกพระราชพิธีก่อนที่ปี่ชวาจะเข้ามาในช่วงต้นกรุงศรีอยุธยา เมื่อไทยเรามีปี่ชวาใช้จึงสันนิษฐานได้ว่า เราเริ่มแบ่งแยกว่าพระราชพิธีใดใช้ปี่ไฉน พระราชพิธีใดใช้ปี่ชวา ซึ่งปี่ไฉนจะใช้เฉพาะงานพระบรมศพ งานพระศพ ส่วนปี่ชวาใช้ในงานพระราชพิธีที่เป็นงานมงคล

วงปี่ชวากลองชนะ เป็นวงที่ใช้ในพิธีโล้ชิงช้าในพระราชพิธีตรียัมปวาย ตรีปวาย ซึ่งการโล้ชิงช้านั้นได้ยกเลิกไปแล้ว พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ พระราชพิธีบรมราชาภิเษก และใช้ในขบวนเสด็จพยุหยาตราทางสถลมารคและทางชลมารค

สำหรับปี่ชวานั้นนอกจากจะใช้คู่กับกลองชนะแล้ว ยังใช้คู่กับกลองแขกและกลองมลายูอีกด้วย สำหรับปี่ชวากลองแขกและกลองมลายูสันนิษฐานว่าเข้ามาในประเทศไทยพร้อม ๆ กัน ปี่ชวากลองแขกสันนิษฐานว่าเป็นวงดนตรีที่รับอิทธิพลมาจากชวา ซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงกล่าวถึงตำนานกลองแขก ไว้ในหนังสือตำนานเครื่องมโหรีปี่พาทย์ พระนิพนธ์ฉบับชำระใหม่ ไว้ดังนี้

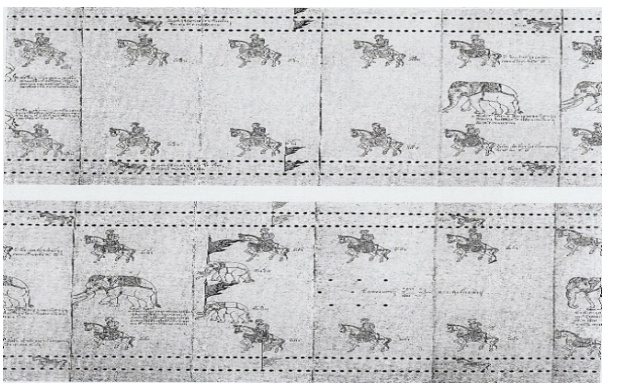
"เครื่องกลองแขกนั้นแต่เดิมเมื่อได้มาเห็นจะใช้ในการฟ้อนรำ เช่นกระบี่กระบอง ทำนองจะเข้ามาแต่แขกรำกริชก่อน แต่ใช้ในการแห่ก็ใช้ เช่น นำกระบวนแห่โสกันต์ และนำเสด็จพระราชดำเนินกระบวนช้างและกระบวนเรือเป็นต้น แต่ลดฆ้องโหม่งเสีย สงสัยว่าเดิมจะใช้กลองมลายูในการแห่เช่นว่า แต่ชั้นหลังมาเมื่อใช้กลองมลายูเพรื่อไปจนการศพเกิดรังเกียจจึงเอากลองแขกมาใช้ในกระบวนแห่และลดฆ้องเสีย ทำนองจะเป็นเช่นว่านี้

ที่เอากลองแขกเข้าประสมกับเครื่องปี่พาทย์ไทย เห็นจะเป็นเมื่อเอาเรื่องอิเหนาของชะวามาเล่นละครไทย ในครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ใช้เมื่อละครรำเพลงแขก เช่น รำกริช เป็นต้น"

(สมเด็จ ฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2473, หน้า 16)

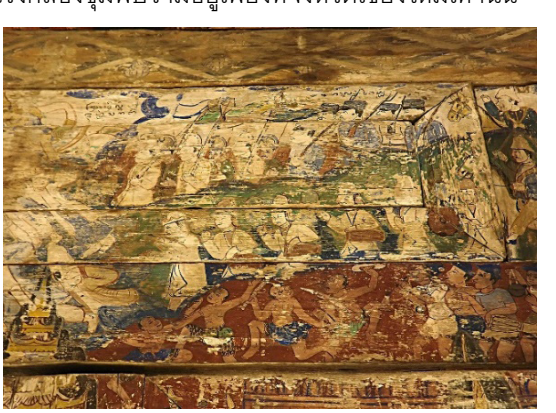
ปี่ชวาเมื่อนำมาใช้กับกลองมลายู เรียกว่าวงกลองสี่ปี่หนึ่ง ตามหลักฐานที่ปรากฏพบว่าวงกลองสี่ปี่หนึ่งมีมาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนกลางราวพุทธศตวรรษที่ 22 ตรงกับ พ.ศ. 2143 โดยใช้ประโคมในกระบวนเสด็จพยุหยาตราทางสถลมารคในการสมโภชพระพุทธบาท ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ในราวรัชกาลที่ 3 ได้มีการลดจำนวนกลองมลายูเหลือเพียง 2 ใบ เรียกวงกลองสี่ปี่หนึ่งที่ลดกลองมลายูลงนั้นว่า วงบัวลอย ตามชื่อเพลงบัวลอยที่บรรเลงเป็นเพลงหลัก ใช้ประโคมในงานศพของบุคคลทั่วไปที่มีความสำคัญทางด้านดนตรี

ไทย แต่ต่อมาได้อนุโลมให้ใช้ประโคมศพคนทั่วไป และใช้ประโคมในพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ จนถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 16 วงกลองสี่ปี่หนึ่งในริ้วกระบวนเสด็จพระราชดำเนินพระพุทธบาททางสถลมารค สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช
ที่มา : ชุมนุมภาพริ้วกระบวนเพชรพวง หนังสือลิลิตพยุหยาตราเพชรพวง ลิลิตกระบวนแห่พระกฐิน พยุหยาตราทางสถลมารคและทางชลมารค (พระคลัง(หน), เจ้าพระยา, 2549)

ในอาณาจักรล้านนามีวงปี่กลองปรากฏในริ้วขบวนหลวง เรียกว่าวงกลองชุมหรือวงกลองจุม จากเอกสารพระไตรปิฎกได้กล่าวถึงรูปลักษณ์กลองในพระไตรปิฎกซึ่งปรากฏกลองหลายชนิด ได้แก่ กลองเล็ก กลองใหญ่ กลองยาว พบว่ามีความใกล้เคียงกับภาพจิตรกรรมฝาผนังของวัดพระธาตุลำปางหลวง จังหวัดลำปาง เป็นภาพเขียนเรื่องเวสสันดรชาดกซึ่งนักวิชาการด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีสันนิษฐานว่าภาพจิตรกรรมในวิหารของวัดพระธาตุลำปางหลวงซึ่งมีอายุประมาณ 522 ปี สร้างขึ้นในราวปี พ.ศ. 2039 โดยเจ้าหมื่นคำเพ็ก ซึ่งเป็นเจ้าเมืองลำปางสมัยนั้น (ตรงกับสมัยพระเจ้าศิริธรรมจักรพรรดิ หรือพญาแก้ว พระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 11 ในราชวงศ์เม็งราย) วงกลองชุมเป็นเครื่องประกอบเกียรติยศ ใช้ในงานแห่พระสิงห์และรดน้ำดำหัวผู้ว่าราชการจังหวัดในช่วงวันสงกรานต์ แห่พระเจ้าฝนแสนห่า ส่วนที่วัดจอมทองใช้แห่ประโคมพระธาตุเสด็จออกวันมาฆบูชา และประเพณีสรงน้ำเดือนเก้าเหนือ ส่วนในงานศพจะใช้เฉพาะกับพระสงฆ์ที่มีความสำคัญ ปัจจุบันวงกลองชุมพบว่ามีอยู่เพียงที่จังหวัดเชียงใหม่เท่านั้น

ภาพที่ 17 ภาพกลองชุมในจิตรกรรมฝาผนังที่วัดพระธาตุลำปางหลวง จังหวัดลำปาง

อภิปรายผลและบทสรุป

การศึกษาประวัติความเป็นมาของวงประโคมแบบปัญจวาทยะประเทศไทย เป็นการศึกษาวงดนตรีที่มีลักษณะเฉพาะ โดยมีข้อสันนิษฐานว่าวงดนตรีประเภทนี้ได้รับรูปแบบจากวงปัญจวาทยะของอินเดีย ดังนั้นผู้วิจัยจึงใช้ ทฤษฎีประวัติเฉพาะกรณีของฟรานซ์ โบแอส (ยศ สันตสมบัติ, 2556) มาเป็นกระบวนการในการศึกษา โดยเริ่มต้นศึกษาประวัติความเป็นมา และลักษณะของวงปัญจวาทยะของอินเดียจึงพบว่าวงปัญจวาทยะหรือวงปัญจวาทยัมของอินเดียเป็นวงดนตรีที่พบในรัฐเกรละทางตอนใต้ของอินเดีย ซึ่งเป็นวงดนตรีที่มีแต่เฉพาะเครื่องตีและเครื่องเป่าเท่านั้น นอกจากนั้นยังพบว่าเครื่องตีนั้นเป็นกลองที่ใช้การขึ้นหน้าด้วยหนังโยงเร่งเสียงทั้งสองด้าน และยังพบเครื่องตีที่ทำจากโลหะลักษณะเหมือนฉาบในวงปัญจวาทยะ วงดนตรีชนิดนี้ใช้ในพิธีทางศาสนาพราหมณ์ ฮินดู ผู้วิจัยจึงได้ค้นหาว่าวงดนตรีในประเทศไทยวงใดบ้างที่มีลักษณะเป็นวงปี่กลอง ซึ่งพบว่ามีวงดนตรีเข้าข่ายวงปัญจวาทยะของอินเดียอยู่จำนวน 8 วง ได้แก่ วงมังคละ วงกลองชุม วงตุ๊บเก่ง วงกาหลอ วงปี่ไฉนกลองชนะ วงปี่ชวากลองชนะ วงปี่ชวากลองแขก และวงบัวลอย โดยนำรูปแบบวง ลักษณะเครื่องดนตรี บทบาทหน้าที่มาเปรียบเทียบกัน ทำให้พบว่า วงดนตรีชนิดนี้มีบทบาทหน้าที่ในพิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ จากนั้นจึงศึกษาการแพร่กระจายของศาสนาพราหมณ์ ฮินดู และศาสนาพุทธ โดยพบว่าศาสนาพราหมณ์เผยแผ่มาสู่ประเทศไทย 3 ช่องทางด้วยกัน คือ ทางอาณาจักรฟูนันโดยมีเขมรเป็นศูนย์กลาง ผ่านอาณาจักรทวารวดี และผ่านทางอาณาจักรศรีวิชัย เมื่อศาสนาพุทธเจริญรุ่งเรืองในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชคือราวปลายพุทธศตวรรษที่ 3 โดยพระเจ้าอโศกมหาราชกษัตริย์แห่งราชวงศ์โมริยะได้ทรงโปรดส่งพระโสณะและพระอุตตระมายังดินแดนสุวรรณภูมิ โดยแพร่มายังอาณาจักรทวารวดี อาณาจักรสุโขทัย และอาณาจักรตามพรลิงค์ซึ่งมีนครศรีธรรมราชเป็นศูนย์กลาง จากนั้นพระพุทธศาสนาลัทธิเถรวาทได้เผยแผ่มายังสุโขทัย โดยการนิมนต์พระสงฆ์จากนครศรีธรรมราชที่เดินทางมาจากศรีลังกามาเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่สุโขทัย จากนั้นจึงศึกษาบทบาทหน้าที่ของวงประโคมแบบปัญจวาทยะประเทศไทยทั้ง 8 วงในยุคปัจจุบัน ว่ามีหน้าที่อย่างไร พบที่บริเวณไหน เพื่อสืบหาหลักฐานต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้อง ได้แก่ หลักศิลาจารึก ภาพสลัก ภาพปูนปั้น ภาพจิตรกรรมฝาผนัง พระไตรปิฎก พงศาวดาร วรรณกรรม วรรณคดี ตำนาน คำบอกเล่า โดยเก็บข้อมูลให้มากเพียงพอเพื่อสามารถนำข้อมูลมาศึกษา เปรียบเทียบ วิเคราะห์หาประวัติของวงประโคมแบบปัญจวาทยะประเทศไทย

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการศึกษาความเชื่อมโยงของวงประโคมแบบปัญจวาทยะในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
2. ควรมีการศึกษาวงปี่กลองรูปแบบอื่นของประเทศอินเดียเพื่อหาความเชื่อมโยงกับวงปี่กลองที่พบในประเทศไทย

บรรณานุกรม

กรมการศาสนา. (2558). ***ศาสนาในประเทศไทย***. กรุงเทพมหานคร: รุ่งศิลป์การพิมพ์.

กรมศิลปากร. (2513). ***ลิลิตยวนพ่าย***. กรุงเทพมหานคร: ศิลปาบรรณาคาร.

_____. (2527). ***จารึกสมัยสุโขทัย***. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.

เจนจิรา เบญจพงศ์, ผู้รวบรวม. (2555). ***ดนตรีอุษาคเนย์***. กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้ว.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา. (2473). ***ตำนานเครื่องมโหรีปี่พาทย์***. พระนคร: อักษรนิติ์.

ธนิต อยู่โพธิ์. (2518). ***ดนตรีในพระธรรมวินัย***. กรุงเทพมหานคร: ประยูรวงศ์.

_____ . (2523). ***เครื่องดนตรีไทยพร้อมด้วยตำนานการผสมวงมโหรี ปี่พาทย์ และเครื่องสาย***. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: การศาสนา.

ปรมานุชิตชิโนรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระ. (2545). ***ลิลิตตะเลงพ่าย***. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: คุรุสภาลาดพร้าว.

พระคลัง(หน), เจ้าพระยา, (2549). ***ลิลิตพยุหยาตราเพชรพวง ลิลิตพยุหยาตราทางสถลมารคและชลมารค***. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

พระญาลิไทย. (2554). ***ไตรภูมิพระร่วง***. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: โสภณการพิมพ์.

ยศ สันตสมบัติ. (2556). ***มนุษย์กับวัฒนธรรม***. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : สามลดา ยิปซี กรุ๊ป.

รวี สิริอิสสระนันท์, บรรณาธิการ. (2559). ***พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) และพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับหลวงประเสริฐ, คำให้การกรุงเก่า, คำให้การขุนหลวงหาวัด***. นนทบุรี : ศรีปัญญา.

วิเชียร ณ นครและคณะ, ผู้รวบรวม. (2521). ***นครศรีธรรมราช***. กรุงเทพมหานคร: อักษรสัมพันธ์.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2553). ***คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม เอกสารจากหอหลวง***. กรุงเทพมหานคร: เซ็นจูรี่.

Mahitha Varma. (2013). **The role of music in the temples of northern kerala**. Retrieved March 6, From https://bit.ly/2JHg0DL